

Φ Α Υ Σ Τ Α

Ἡ Φλαβία Μαξιμιανῆ Φαῦστα ἐγεννήθη τὸ 289 μ. Χ. Πατὴρ τῆς, ὁ Μαξιμιανός, ἄξιος ἀγρότης τοῦ Πανωνικοῦ Σιρμίου, ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ἐκλέγονται ὑπὸ τῆς Προνοίας ἢ τῆς Μοίρας διὰ νὰ ἐκτελῶσι, νομίζει τις, ὅχι τὰς σοφὰς βουλὰς, ἀλλὰ τὰς μᾶλλον ἐξαφνικὰς ἰδιοτροπίας τῆς καταλιπὼν τὸ ἄροτρον, δρᾷ τὸ ξίφος, δι' αὐτοῦ δὲ καὶ χαράττει δρόμον, ὅστις κατ' εὐθείαν τὸν ὁδηγεῖ εἰς τὸν θρόνον τῶν Καισάρων· συναρχῶν τοῦ Διοκλητιανοῦ, ἀπεκδύεται μετ' οὐ πολὺ ἐν Γαλλίᾳ τὴν καισαρικὴν πορφύραν, παραιτούμενος ὑπὲρ τοῦ νικηφόρου Κωνσταντίνου, εἰς ὃν παρέχει καὶ τὴν θυγατέρα του τὴν Φαῦσταν εἰς γάμον. Οἱ γάμοι τελοῦνται τὸ 307 ἐν Ἀρελάτῳ τῆς Γαλλίας καὶ πανηγυρίζονται μετὰ πάσης πομπῆς. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἡ νεαρὰ Αὐγούστα δεινὴν δοκιμασίαν ἔμελλε νὰ ὑποστῇ, ἀναγκαζομένη νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τῆς υἱικῆς στοργῆς καὶ τῆς συζυγικῆς ἀγάπης. Ὁ γενναϊόδωρος καὶ ἱπποτικός Μαξιμιανός ἠσθάνετο βαρύνοντα ἀφορήτως ἐπ' αὐτοῦ τὴν γενναιοδωρίαν του καὶ τὸν ἱπποτισμὸν ὑπὸ τὸν μεγαλόφρονα Καίσαρα, τὸν δις ἀπεκδυθέντα τῆς πορφύρας χάριν ἄλλων, ἐλάνθανεν ὁ βάρβαρος τῶν Πανωνικῶν δασῶν. Ἐπεβουλεύθη τὸν γαμβρόν του Κωνσταντίνον. Ἐπωφελοῦμενος τῆς ἀπουσίας του κατὰ τῶν Φράγκων πολεμοῦντος, ἐπαναστατεῖ κατ' ἐκείνου, καὶ καταδιωχθεὶς καταφεύγει εἰς τὴν Μασσαλίαν, ὅπου πολιορκεῖται ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου. Ἡ Μασσαλία κυριεύεται διὰ προδοσίας, καὶ ὁ πενθερὸς περιέρχεται εἰς τὴν διακρίσιν τοῦ γαμβροῦ. Τινὲς ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ Κωνσταντίνος ἐτιμώρησεν εὐθὺς τότε τὸν ἐπίβουλον, καὶ ὅτι ὡς μόνην χάριν παρεχώρησεν αὐτῷ τὴν ἐλευθέραν ἐκλογὴν τοῦ εἶδους τοῦ θανάτου· ἄλλοι διατείνονται ὅτι τότε μὲν ἐσυγχώρησεν αὐτόν, βραδύτερον ὅμως ἠναγκάσθη νὰ ἄρῃ τὴν συγγνώμην, ὅτε ἀνεκάλυψεν αὐτὸν ἐπίβουλοῦμενον τὴν ζωὴν του. Κατ' αὐτούς ὁ Μαξιμιανός συλλαβὼν κατὰ νοῦν νὰ δολοφονήσῃ τὸν Αὐτοκράτορα, ἀνακοινεῖ τὸ σχέδιόν του εἰς τὴν Αὐγούσταν θυγατέρα του· τῆς ὑπόσχεται φθονητότερα μεγαλεῖα καὶ συζυγον ἐνδοξότερον, ἢν ἄφηνε τὴν νύκτα ἀνοικτὴν τὴν θύραν τοῦ κοιτῶνος τοῦ Αὐτοκράτορος. Κατάπληκτος ἡ Φαῦστα σιωπᾷ καὶ φαίνεται ἐνδίδουσα· ἀλλ' ὡς παρῆλθεν ἡ πρώτη ἐκπληξις, ἡ συζυγὸς ὑπερισχύει τῆς θυγατρὸς καὶ καταγγέλλει τὰ πάντα εἰς τὸν ἄνδρα τῆς. Ὁ πατὴρ βοηθούμενος ὑπὸ τῆς κόρης ἐισχωρεῖ εἰς τὸν κοιτῶνα, ἀλλ' ἐκεῖ συλλαμ-

βάνεται, καὶ μετ' ὀλίγον θανατώνεται. Δὲν φαίνονται ἐξηκριβωμένα ταῦτα, πρὸ παντός δὲ δυσεξερευνητος ἀπομένει ἡ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ διαγωγὴ τῆς Φαῦστας. Ἡ ἐκ φόβου πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα ἢ ἐξ ἔρωτος πρὸς αὐτόν, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι αὕτη δὲν ἐνήργησε μετὰ ζέσεως πρὸς σωτηρίαν του. Τὸ πρῶτον μαῦρον νέφος εἰς τὸν βίον τῆς, ὅστις ἔμελλε νὰ καταποντισθῇ ὑπὸ τὴν ὀρμὴν μυστηριώδους τρικυμίας.

Τὸ 326 ὁ Κωνσταντίνος, ὅστις δὲν εἶχεν ἀκόμη σταθερὰν διαμονήν, ἦλθεν εἰς Ῥώμην διὰ νὰ πανηγυρίσῃ τὴν εἰκοσατηρίδα τῆς στέφews του ὡς Αὐγούστου, εἴκοσιν ἐνιαυτοὺς νικῶν καὶ θριαμβῶν. Ἄν δικαίως ὡς ἅγιον τιμᾷ τὸν Κωνσταντίνον ἢ Ἐκκλησίαν, δικαίως καὶ ἡ Ἱστορία κρίνει αὐτόν ὡς πολεμιστὴν κραταίον, μονάρχην μεγαλεπήβολον, πολιτικὸν δεξιόν, ἀλλ' ἐνταυτῷ καὶ ὡς ἄνθρωπον συννοῦντα τὰς μᾶλλον ἀντιθέτους τῶν ἰδιοτήτων, χαρακτηρὰ συνεστραμμένον, ῥέποντα πρὸς τὰ γενναῖα, ἀλλὰ καὶ εὐεπίφορον εἰς τὰ πονηρά, κατὰ τὸ γῆρας τοῦ ὁποίου πολλὰ πράξεις ἐπέριψαν ὡς μαῦρην σκίεπν ἐπὶ τῶν φωτοβόλων ἔργων τῆς νεότητος. Ὁ Κωνσταντίνος πρῶτος ἔκλινε γόνυ πρὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐκήρυξε τὴν ἀνεξίθρησκείαν· ἀλλ' ἡ προσχώρησις του εἰς τὸ νέον θρησκεῖμα ὑπῆρξε πρὸ παντός ἔργον πολιτικῆς συνέσεως. Χριστιανὸς δὲν ἦτο κατὰ τὴν αὐστηρὰν σημασίαν τῆς λέξεως, οὐδὲ κατὰ τύπους ἔτι· ὥρας τινὰς μόνον πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἠξιώθη τοῦ βαπτίσματος· ὁ χριστιανισμὸς ἐνώπιόν του παρίστατο μᾶλλον ὡς δυσδιάκριτος φωτονεφέλη ἢ ὡς ἀνέσπερον φῶς· μακρὸς χρόνος ἐχειράσθη νὰ διαρρεύσῃ, λέγει ὁ Γίββων, ἕως ὅτου καταλάβῃ ὅτι δὲν συμβιβάζονται Χριστὸς καὶ εἰδωλολατρεία. Δεισιδαίμων, ἐλάτρευε μετὰ τὸν Ἰησοῦν τοὺς ἀρχαίους θεοὺς καὶ ἀνφοδοῦμαι τοὺς ναοὺς τῶν πατέρων του Κωνσταντίνου Χλωρὸν ἀπεθέωσεν ἀποθανόντα, κατὰ τὸ παλαιὸν σύστημα. Ἰδιαίτερος δὲ ἔτιμα τὸν Ἀπόλλωνα, τοῦ ὁποίου τοὺς ναοὺς ἐπλήρωσε δι' ἀφιερωμάτων, καὶ τοῦ ὁποίου ἠρέσκετο, καὶ κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν ἔτι παράστημα, νὰ θεωρητῆ ὡς τὸ ζῶν σύμβολον ἐπὶ τῆς γῆς. Οὕτω πως διακυμαινόμενον ἐκείνου ἐναγωνίως παρηκολούθουν χριστιανοὶ τε καὶ ἔθνη, οἱ μὲν ἐξείροντες τὰς φιλοχρίστους πράξεις του, οἱ δὲ ἀποκρύπτοντες αὐτάς, οἱ μὲν φιλιππικοὺς ἀπαγγέλλοντες κατ' αὐτοῦ ὡς Ὁ Ζώσιμος, οἱ δὲ πανηγυρικοὺς τονίζοντες ὡς Ὁ Εὐσέβιος. Ἀλλὰ τὸ σκολιὸν τοῦ ἠθους τοῦ ὁ αὐτοκράτωρ ἐπέδειξε περιφανῶς ἐν τῇ ἑορτῇ τῆς εἰκοσατηρίδος του, καθ' ἣν ἠρμύζεν ὑπέροπτε νὰ πρυτανεύσῃ ἢ συγκατάβασις καὶ ἡ ἀγαθότης· ὡς διηγοῦνται περὶ αὐτοῦ οἱ χρονογράφοι ὅτι ἦτο ἐνταυτῷ σπάταλος καὶ φιλάργυρος, οὕτω ἡγάπα μὲν περιπαθῶς τὴν Φαῦσταν, ἐφθόνη δὲ ἐν τῷ κρυπτῷ τὸν νέον Καίσαρα Κρίσπον, τὸν ἐκ τῆς πρώτης του συζύγου υἱόν. Ὁ Κρίσπος νεαρῶτατος διεκρίθη εἰς τοὺς πολέμους, νικητὴς τῶν Φράγκων καὶ τῶν Γερμανῶν, Καίσαρ τῆς Γαλατίας· καὶ λόγῳ τῆς πολεμικῆς δεινότητος καὶ λόγῳ τῆς νεότητος αὐτοῦ, ἐνθουσιωδῶς ἠγαπάτο ὑπὸ τῶν μεγιστάνων καὶ τοῦ λαοῦ. Ἀλλ' ὁ ἐν τῇ ἑορτῇ αὐτοῦ ἀρνηθεὶς ἐπιμόνος

νά επιτρέψη εἰς τὸν λαὸν ἐν τῷ κίρκῳ τὴν ἀπόλαυσιν θεαμάτων βαρβάρων καὶ θεοστυγῶν, δὲν ἐδίστασε νὰ καταδικάσῃ ἐν αὐτῇ τῇ ἑορτῇ τὸν υἱόν, καὶ κρύφῃ νὰ τὸν ἐξορίσῃ εἰς Πόλιν, ὅπου καὶ μετὰ τινὰ χρόνον ἐθανατώθη. Μεταγενέστεροι βυζαντινοὶ χρονολογοῦντες ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος μετανοήσας βραδύτερον ἔκλαυσε τὸ τέκνον του ὡς ὁ Δαβὶδ τὸν Ἀβεσαλὼμ καὶ ἔστησε χρυσοῦν τὸ ἀγαλμα αὐτοῦ ὡς ἐξίλαστήριον. Ἀλλὰ τινὲς ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων λέγουσιν ὅτι τὴν μετάνοιάν του ἐξεδήλωσε δι' ἄλλου ἔργου μιαιροῦ, διὰ τοῦ θανάτου τῆς συζύγου του Φαῦστας.

Εἰς ταύτην ἔθνηκοί τινες καὶ χριστιανοὶ χρονολογοῦντες ἀποδίδουσι τὴν ἀφορμὴν τῆς καταδίκης τοῦ Κρίσπου. Λέγουν ὅτι τὸν κατήγγειλε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ὡς ἐπιχειρήσαντα νὰ τὴν ὑβρίσῃ, εἴτε διότι τὸν ἐμίσει, εἴτε διότι εἶχε καταφρονήσει ἐκεῖνος ἔνοχον ἔρωτά της. Ἡ Ἁγία Ἐλένη ἔδραμεν ἐξ Ἀνατολῆς ἵνα ἐλέγξῃ τὸν υἱὸν της ἐπὶ τῇ ἀνοσίᾳ πράξει, καὶ διανοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς του εἰς τὴν ἀλήθειαν. Τὴν Φαῦσταν ὡς ἔνοχον ὑπεδείκνυεν ἡ κοινὴ ἀγανάκτησις. Μετὰ καιρὸν δὲ ἀπεκαλύπτετο καὶ ἡ ἰδία ὡς ἔνοχος αἰσχυρῶν ἐρώτων μετὰ τινος δούλου τῶν σταύλων· διὸ καὶ ἀπεπνίγη ἐντὸς βαλανείου, τρία ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κρίσπου. Ἀλλὰ ταῦτα εἶνε λίαν ἀμφίβολα καὶ συγκεχυμένα, εὐλόγως δὲ θεωροῦνται σήμερον ὡς ἀνυπόστατος μῦθος. Οἱ μὲν σύγχρονοι συγγραφεῖς, ὁ Εὐσέβιος καὶ ἄλλοι, οὐδὲ λόγον κάμνουν περὶ αὐτῶν, οἱ δὲ τῆς ἐπομένης γενεᾶς ἐξ ἐναντίας καὶ ἐξαιροῦσι τὸ κάλλος καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς Φαῦστας· οὗτοι μὲν ἀναγράφουσι ὅτι ἔζησε διὰ νὰ ὑποστῇ τὴν συμφορὰν τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ της Κρίσπου, ἐκεῖνοι δὲ ἀποκαλοῦσιν αὐτὴν ἀγιωτάτην καὶ εὐσεβεστάτην βασιλίτισσαν. Ἡ μορφή της Φαῦστας ἀσαφῶς οὕτω διαγράφεται φανταστικὰς διαστάσεις προσλαμβάνουσα ὑπὸ τὴν πυκνὴν ὀμίχλην, ἣτις τὴν περιβάλλει, ὡς νὰ ἀνήκῃ εἰς τοὺς ἀπωτάτους μυθολογικοὺς αἰῶνας, σύγχρονος τῆς Φαίδρας, τῆς Μηδείας, τῆς Ἐκάβης, καὶ τῶν λοιπῶν τραγικῶν ἡρωίδων, τὴν ὁποίαν ὁμως μέχρι τοῦδε δὲν εἶχε καταγλαῖσει ὁ στέφανος τῆς Μούσης. Ἀλλ' ἐλάλησεν ἡ ποίησις διὰ στόματος τοῦ Δημητρίου Βερναρδάκη, τοῦ σοφοῦ ἑλληνοστοῦ καὶ ποιητοῦ, τοῦ δεινοῦ κριτικοῦ καὶ πολεμιστοῦ, τοῦ ἔνθου ἐρμηνευτοῦ καὶ ἀπολογητοῦ τοῦ Εὐριπίδου, συγγραφεῖς δ' ἀρχαίζοντες τῶν «Κυψελιδῶν» καὶ τῆς «Μερόπης». Τὸν φωτισμὸν τὸν ὁποῖον δὲν εἶχε κατορθώσει ἡ Ἱστορία, ἐπετέλεσεν ἐν ἀποθεωτικῇ πομπῇ ἡ Ποίησις, καὶ ἡ Ῥωμιαία αὐτοκράτειρα ἀπὸ ἱστορικῆς μεταμορφοῦται εἰς ποιητικὴν ἡρωίδα, καὶ ἀπὸ τοῦ προσκαιροῦ κόσμου ἐνθα σχεδὸν ἔζη ἀφανῆς μεθίσταται ἐν δόξῃ εἰς τὰ Ἡλύσια.

Ἄς περιεργασθῶμεν τὴν εἰκόνα της, ὅσον τοῦτο συγχωρεῖται εἰς τοὺς θνητοὺς μας ὀφθαλμοὺς. Ἡ Φαῦστα παρίσταται εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ ἑορτὴν «ἐπὶ τῷ εἰκοστῷ ἐνιαυτῷ τῆς αὐτοκρατορίας» τοῦ συζύγου της, ἀκούει τὸν Ἀβιάβιον, τὸν ὑπαρχοντῆς Αὐλῆς, ἀπαριθμοῦντα τὰς νίκας τοῦ Κωνσταντίνου καὶ κηρύττοντα τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἰσχὺν

τῆς Αὐτοκρατορίας του· ἀλλὰ δὲν συμμετέχει καὶ τῆς ἐπ' αὐτῇ ἀγαλλιάσεως· περίλυπος ἀλλοφρονεῖ· ἡ μήτηρ της ἡ Εὐτροπία, μὲ τὸ στενὸν της πνεῦμα δὲν ἐννοεῖ πῶς εἶνε δυνατόν πανίσχυρος αὐτοκράτορις νὰ τυραννῆται ἀπὸ θλίψεως μυστικῆς καὶ πῶθους ἀπληρώτους· ἀλλ' ἐκ τῶν ἀορίστων πρὸς αὐτὴν λόγων τῆς κόρης της, πειθεται ὅτι «τὰ σπλάγγνα της βιβρώσκει· σκώληξ κρύφιος». Ποῖος εἶνε ὁ σκώληξ οὗτος τὸ μανθάνει μετ' ὀλίγον φρίττουσα. Ὁ Κρίσπος ἐνώπιον τοῦ πατρὸς του καὶ συμπάσης τῆς Αὐλῆς ὡς συκοφάντιν καταγγέλλει καὶ ὡς ἔχιδναν ὑβρίζει· τὴν μητριάν του, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ὡς τὴν μόνην ὑποτρέφουσαν τὴν ἐναντίον του δυσμένειαν τοῦ πατρὸς, καὶ ὡς τὴν ἐνεργήσασαν τὴν ἐκ τῆς Γαλλίας ἀνάκλησίν του. Καὶ ἀπάγεται· μὲν εἰς φυλακὴν ὁ θρασύστομος, ἀλλ' οἱ λόγοι του εἶνε ὡς ἔλαιον ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ἡ ὁποία κατακαίει τὰ σπλάγγνα τῆς ἐνόχου μητριᾶς. Δὲν κοιμᾶται, δὲν ἡσυχάζει, ἐν ἀπογνώσει πλανᾶται, καὶ ὡς ἡ Φαίδρα, ἡ πρεσβυτέρα της ἀδελφῆ, νὰ ἀποθάνῃ θέλει. Καὶ φερομένη ὑπὸ τῆς Μοίρας, εἰς ἣν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐννοοῦμεν ὅτι παρεδόθη θῦμα, ἐξομολογεῖται τὸ πάθος της, ὄχι πρὸς τροφὸν τινὰ ἐμπιστον, ὡς συνήθως αἱ ἡρωίδες τῶν τραγωδιῶν, ἀλλὰ πρὸς αὐτὴν τὴν μητέρα, περιπτώσις, ἡ ὁποία μαρτυρικώτερον καθιστᾷ τὴν θέσιν της.

Μὲ μισεῖ, ἐνθ' ἐγὼ
φρικώδη πάσχω δι' αὐτὸν καὶ τήκομαι
καὶ τρέμω μόνον νὰ τὸν ἴδω καὶ ἰγῶ
καὶ καίω ἀπὸ μίσος ὄχι — ἀπὸ ἔρωτα.

(Πρώτη καὶ δευτέρα πράξις). Ἀλλὰ εἶνε αὐτὸ τὸ ἄλφα τοῦ μαρτυρίου· ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ ὀδύνη παροξύνεται. Ἡ ἀνιάτως ἐρωτόβλητος περιέρχεται εἰς ἕκστασιν φρενῶν, καὶ διαχύνεται εἰς μονωδίας, ὡς γηνησία ἡρωὶς κλασικῆς τραγωδίας, ἐκφράζουσα τὸ πάθος της διὰ ῥητορικῶν περιόδων ἀγαλματώδους εὐμορφίας καὶ ὑποψύχρου πῶς καθαροεπείας, αἰτινες κινοῦσι μᾶλλον τὸ πνεῦμα παρὰ τὴν καρδίαν. Ἀναπολεῖ τοὺς στίχους τοῦ Ὁβιδίου· τὸν Ὁρίωνα ἤρπασεν ἡ Ἥως, ἡ ἀναιδὴς θυγάτηρ ἀναιδεστέρας μητρὸς, τῆς Νυκτός. Ἥως εἶνε καὶ αὐτὴ, καὶ τὸν Ὁρίωνα τῆς θά ἀρπάσῃ:

Θυγάτηρ εἶμαι τῆς νυκτός
κ' ἐγὼ, ἀλλ' ὄχι τῆς Ἑλληνικῆς, οὐδὲ
τῆς τῶν Αὐσῶνων· εἶμαι κόρη τῆς Νυκτός
χωρῶν ὑπερβορείων, κρύων, ζοφερῶν.
Ἥως, ἀλλὰ ἀγρία, βάρβαρος Ἥως.

Ἀπὸ τὰ σκοτεινὰ βᾶθη τῶν Πανωνικῶν δασῶν ἐξήγειρε καὶ ἔφερεν εἰς φῶς τὴν ἄσημον γενεάν της ὁ πατήρ της Μαξιμιανός. Ἀλλὰ τὴν βάρβαρον Ἥω ἐξεγειρεῖ τοῦ βύθους της ἡ μήτηρ, καὶ συνέρχεται καὶ παύει τοὺς μονολόγους διὰ νὰ ἐκχυθῇ πρὸ τῆς μητρὸς εἰς ἄλλα θλιβερώτερα παράπονα. Αἱματηρῶν τραγωδιῶν ἡρωὶς ὑπῆρξεν· ἡ σκληρὰ τύχη θῦμα τὴν ἐξέλεξε· καὶ ὁμως πάντες εἰς αὐτὴν ἐπιρρίπτουσι τὰς εὐθύναι· καὶ ἡ πρώτη σύζυγος τοῦ Κωνσταντίνου, καὶ ὁ ἀδελφός της, καὶ ὁ πατήρ, καὶ ὅλοι ἀπέθαναν καταρῶμενοι αὐτὴν· ὁ λαὸς τὴν θεωρεῖ ὡς τὴν ἐξολοθρευτέραν τοῦ γένους της. Ἀλλὰ πῶς τὴν πλήττει τῶν ἀνακτόρων ἡ δόξα! Ἐδῶ μόνον ὁ θρόνος λατρεύεται. Ἐδῶ ἡ καρδία

της απέμαθε νὰ πάλλῃ, καὶ ἡ γλῶσσά της νὰ λέγῃ τὴν ἀλήθειαν. Τὸν κόσμον τὸν ἐβδελύσσετε· ἀλλ' αἰφνης ἐσκήρτησεν ἐξ ἔρωτος ὅτε τὸ πρῶτον παρέστη ἐμπρὸς της φωτοβόλος, «ὁ ἦρωας τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς ἀρετῆς.» Τί πταίει ἂν τὴν ὕβρισεν, ἀφοῦ τὴν νομίζει ἔχθρᾶν του. Δὲν ἐμάντευσεν ἐκεῖνο τὸ ὅποιον κανεῖς δὲν δύναται νὰ μαντεύσῃ· ὅτι ἀλάστωρ δαίμων ἔστρεψε κατὰ τῆς κεφαλῆς της τὰς χάρας καὶ τὰ δάκρυα ὄλου τοῦ γένους της, καὶ ὅτι αὐτὴ πέπτωται νὰ πέσῃ θῦμα ἐξίλαστήριον τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ τρισαΐωνος θρόνου τῶν Καισάρων.

Ἡ μεγαλορρήμων αὐτὴ δεσμῶτις τοῦ Ἐρωτος σῦρει οὕτω τὰς ἀράτους, ἀλλὰ χαλυβδίνους ἀλύσεις της, καὶ φέρεται ἀνίσχυρος, ἀλλ' ἐν ἐπιγνώσει πρὸς τὴν καταστροφὴν, αὐτὴ ἑαυτὴν βδελυσσομένη καὶ καταρωμένη καὶ αὐτὴ τὴν μοῖράν της. Αὐπνον, ἐν μόνον ὄνειρον τὴν μαγεύει· ἡ θεὰ τοῦ Κρίσπου. Διὰ νὰ τὸν βλέπῃ ἐπεισε τὸν συζυγον νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, διὰ νὰ τὸν ἴδῃ πάλιν κατέπεισε τὸν αὐτοκράτορα νὰ τὸν συγχωρήσῃ, νὰ τὸν ἀπελευθερώσῃ καὶ νὰ τὸν στείλῃ εἰς τὰ δώματά της πρὸς συνδιαλλαγὴν. Καὶ ἔρχεται ἐκεῖνος ὑπακούων εἰς τὸν πατέρα, καὶ τελεῖται ἡ δευτέρα ἐξομολόγησις, ἡ ἐξεγείρουσα τὸν φόβον καὶ τὸν ἔλεον εἰς ἀσυγκρίτως ἰσχυρότερον βαθμὸν.

— Δὲν εἶσαι μήτηρ μου, δὲν βεβηλώ τὸ ὄνομα εἶσαι μητριά. — Εἶθ' ἐν ἐμοὶ νὰ εὕρισκον τὰ τέκνα μου ὅσην ἀγάπην μ' ἤρπασεν ὁ προγονός! Καὶ ἡ ὁμολογία ξεσπᾷ ὑπόκωφος ἐν ἀρχῇ καὶ βραδεία καὶ ἀγωνιώδης, ἔπειτα ραγδαία καὶ ἠγῆσσα, λαϊλαψ οὐρανόπεμπτος, παραφροσύνη θεήλατος, μέγχις οὐ ἀποκορυφούται εἰς τὴν ἐσχάτην θανάσιμον κραυγὴν: Σ' ἀγαπῶ, καὶ σ' ἀγαπῶ ὡς παράφρων, ἔμμανῶς! Ὁ Κρίσπος κατ' ἀρχὰς δὲν ἐννοεῖ, τρομάζει, ἀλλὰ καταλαμβάνει ἐπὶ τέλους, τὴν βδελύσσεται, τὴν καταρᾶται, νὰ τὴν φονεύσῃ θέλει, ἀλλ' εἶνε ἀοπλος ἀκτινοβολοῦσα ἐξ ἀγρίας χαρᾶς ἡ Φαῦστα τοῦ δίδει τὸ ἰδικόν της ἐγγειρίδιον διὰ νὰ τὴν κτυπήσῃ· νὰ ἀποθάνῃ ὑπὸ τὰ πλήγματά του, τοῦτο θὰ ἦτο δι' αὐτὴν ἐξίλαστήριος εὐδαιμονία. Ἀρπάζει τὸ ὄπλον ἐκεῖνος, καὶ μικρὸν τανανταυόμενος τὸ ἀνυψώνει καὶ ὀρμᾷ ὡς διὰ νὰ τὴν φονεύσῃ. Ὅτε ἐμφανίζεται, ὡς κεφαλὴ Μεδούσης, ὁ Κωνσταντῖνος. Ἦκουσα ὅτι ἀπαρέσκει εἰς τινὰς ὡς μὴ ἱπποτικὴ ἡ διαγωγὴ τοῦ Κρίσπου πρὸς παντλήμονα γυναῖκα ἥτις προσφέρει ἡ ἰδίᾳ τὸ φονικὸν ὄπλον καὶ προτείνει ἡρωικῶς τὰ στήθη. Ἀλλ' ὁ νέος Καῖσαρ δὲν εἶνε ἱππότης, ὡς ἐννοοῦμεν τὸν ἱπποτισμὸν, κάθε ἄλλο. Ἀδρῶς καὶ καθαρῶς, νομίζομεν, οὗτος ἀναπαρίσταται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ὡς ἀναδίδεται ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ὄχι καὶ θερμότης. Δυνατὸν νὰ τὸν θαυμάζωμεν, ἀλλὰ δὲν συμπαθοῦμεν τὸσον τὴν ἀθωότητά του, ὅσον οἰκτείρομεν τὴν ἐνοχὴν τῆς μητριάς. Ἀλλὰ διότι μᾶς κινεῖ ὀλιγώτερον τὸν ἔλεον, ὅπερ ἄλλως τε κοινὸν ἔχει μετὰ τῶν δύο Ἱππολύτων, τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Γαλατικοῦ, δὲν εἶνε διὰ τοῦτο καὶ ὀλιγώτερον ἀληθές. Ἄλλως τε πολλὰ τὰ κοινὰ δὲν ἔχει μετὰ τῶν δύο ὁμοιοπαθῶν αὐτῶ. Δὲν εἶνε ὁ ἀσκητικὸς φιλόσοφος τοῦ Εὐριπίδου, οὐδὲ ὁ παρθενικὸς ἐρω-

τόληπτος τοῦ Ρακίνα, τοῦ ὁποῖου τὴν καρδίαν συνετάραττον ἀδρῶς τῆς Ἀρικίας τὰ θέλητρα. Ὁ Κρίσπος τοῦ Βερναρδάκη εἶνε ὅσον ἀγνός, τὸσον καὶ τραχὺς Ρωμαῖος· ἀπλοϊκὸς καὶ αὐστηρὸς· σεβόμενος τὸν πατέρα, μαινόμενος ἐναντίον τῆς μητριάς· ἐνάρετος ὡς Ῥωμαῖος ἄλλων χρόνων καὶ κάπως βάρβαρος καὶ οὗτος καὶ σκληρὸς ὡς Ρωμαῖος τῆς παρακμῆς. Ἄν δὲν ἐπρόφθανεν ὁ πατήρ, θὰ τὴν ἀπετελείωνε τὴν Φαῦσταν· ἀλλ' ἠθέλησεν ἄλλως ἢ μοῖρα, καὶ φέρεται ἐκεῖνος εἰς τὸν θάνατον. (Τρίτη πράξις).

Τὸ πάθημα τῆς Φαῦστας ἴσως καθαίρει ὄχι τὸσον ὁ ἐν τέλει θάνατος αὐτῆς ὁ ἐκ τῶν κανόνων ἐπιβαλλόμενος, ἀλλ' ἡ ἐξομολόγησις αὐτοῦ καὶ ἐνώπιον τοῦ Κωνσταντίνου, μετὰ τὰς δύο προηγηθείσας, τρίτον καὶ ὑπέρτατον μαρτύριον πρὸ τῆς καταστροφῆς εἰς ἣν τὴν ἐξωθεῖ ὁ ἀλάστωρ, ὡς λέγει, δαίμων. Μεταβαίνει παρ' αὐτῶ, διὰ νὰ μεισιτεῦσῃ ἐκ νέου ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ προγονοῦ, ἐκεῖνου ὅστις τὴν ὕβρισεν, ὅστις συνελήφθη ὀρμῶν μὲ μάχαιραν δολοφόνον ἐναντίον της. Εἰς τὴν ἀπορίαν, τὴν ἐκπληξιν τοῦ Κωνσταντίνου, μὲ μίαν κραυγὴν ἀπαντᾷ: Ἀπόλυσον ἐκ τῆς εἰρικτῆς τὸν Κρίσπον. Ἀλλ' ὅτε ἐκεῖνος ἐμπιστεύεται εἰς αὐτὴν ὅτι δὲν εὕρισκεται εἰς φυλακὴν, ἀλλ' ἀπήχθη διὰ νὰ θανατωθῇ, ὅτι θανατώθη ὁ ἐνοχος, ἡ Φαῦστα τότε ἡ ἀληθινὴ φανερώνεται μὲ ὄλην τὴν φρίκην καὶ μὲ ὄλον τὸν οἴστρον τοῦ πάθους της: «Ἐθανάτωθη, φεῦ! ἐκεῖνος, ὑπὲρ οὗ ἠρνεῖτο ἢ ὑπεκρίνετο ἢ ἐψεύδετο μέχρι τοῦ νῦν». Καὶ ἐκχύνεται εἰς σφοδρὰς ἐπικολυρικὰς ἀποστροφὰς πρὸ τοῦ συζύγου της καὶ αἰτιᾶται τὴν σκληρότητά του καὶ πλέκει ῥητορικώτατον ἐπὶ τόπου τὸ ἐγκώμιον τοῦ νεκροῦ, καὶ μετὰ τινὰς δισταγμοὺς καὶ ἀντιστάσεις ὅπως δηλώσῃ τὸ φρικῶδες ἀπόρητον, δειλοτέρα τῆς Φαίδρας τοῦ Ρακίνα, ἡ ὁποία ἀκοπώτερον ὁμολογεῖ τὰ πάντα εἰς τὸν Θεσέα—καὶ ὡς ἔχουσα τρόπον τινὰ βαθυτέραν συναίσθησιν τῆς πτώσεώς της, τὸ ἐκστομίζει τέλος τὸ ἀπόρητον: (Ἐρρε σύντροφε τοῦ βίου μου, αἰδῶς . .) Τὸν ἠγάπησα τὸν Κρίσπον!—(Τετάρτη πράξις). Ἡ Φαῦστα θὰ ἐξίλεωσῃ τοὺς ὑποχθονίους θεοὺς διὰ τὸν ἄδικον θάνατον τοῦ Κρίσπου. Αὐτὴ ἡ συνειδησις τοῦ Κωνσταντίνου, τοῦ μὴ ἐθνικοῦ πλέον, ἀλλὰ καὶ μὴ Χριστιανοῦ ἀκόμη, ὑπηγόρευε τὸν θάνατόν της ὡς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν τύψεων. Ἀπάγεται τὰ μεσάνυκτα εἰς τὸ θερμὸν λουτρόν, ἵνα θανατωθῇ ἐκεῖ ἀποπνιγομένη κατὰ τὰ πατροπαράδοτα. Ἀλλ' ἐννοοῦσα τὴν τύχην της, ἀρνεῖται νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὸ δουλικὸν ἐκεῖνο τέλος. Δηλητήριον πίνει, καὶ ἀποσπωμένη τῶν χειρῶν τοῦ φύλακος, ἔρχεται νὰ ἀποθάνῃ ἐνώπιον τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῆς μητρός του ἐνώπιον καὶ τῆς μητρός της, ὄχι κτηνώδης ὡς ἀκούσιος ἄγρα δολοφόνων τεχνῶν, ἀλλὰ σφάγιον ἐκούσιον θείας λατρείας καὶ θῦμα αὐτῆς ἐλευθερον. Καὶ ἀποθνήσκει οὕτω θριαμβευτικῆ, ἀγνῆ σχεδόν, ἐπιφωνοῦσα: «Ἦμαρτεν ὁ νοῦς τῆς Φαῦστας, ὅχ' ἡ σύζυγός σου», ὡς ἡ ἡρώς τοῦ ἀρχαίου τραγικοῦ: «Χεῖρες μὲν ἀγναί, φρὴν δ' ἔχει μίαςμὰ τι», ἀγνωτέρα τοῦ παραδερομένου μεταξὺ νέας πίστεως, παλαιᾶς ἁμαρτίας, καὶ παιδοκτόνου ὀδύνης καὶ συζυγο-

κτόνου καταπλήξεις αυτοκράτορας, εὐδαιμονεστέρα ἔτι αὐτοῦ· καὶ τὸ τελευταῖόν της παράπονον συνοψίζει: ὄλην τὴν οἰκτρὰν μεγαλειότητα τῆς Αὐγούστας, τὴν ὁποῖαν αἰφνης κατηύγασεν ὁ ὅσον ἔνοχος, τόσον καὶ θεῖος ἔρως:

Κόρη νεαρὰ
εἰς τὰς ἀγκάλας τὰς αἰμοσταγεῖς ἐνός
Μολῶν ἐρρίφθη, ὅπου ἡ ἀπαίσιος
ζωὴ μου ὡς φρικτὸν διήλθεν ὄνειρον.
Ἐκ τοῦ ὄνειρου τούτου μὲ ἐξύπνησε
μῖαν ἡμέραν αἰφνης ἐνός ἥρωος
ἡ θέα· ὄχι ἥρωος· ἀλλὰ θεοῦ.

Τοιαύτη συνετέθη ἡ εἰκὼν τῆς Φαῦστας. Ἡρωὶς κατ' ἐξοχὴν τραγική, τουτέστιν ἐπιβαλλομένη ὄχι διὰ τῆς ἐναργείας τοῦ χαρακτήρος, ἀλλὰ διὰ τῆς σφοδρότητος τοῦ πάθους. Εἰς τὴν διαγραφὴν της συνεκέντρωσε πᾶσαν τὴν δημιουργικὴν του δύναμιν ὁ ποιητής. Ὡς οἱ λυρικοὶ ἐκείνοι ποιηταί, οἱ ὅποιοι συνθέτουσι τὸ ἰνδαλμα τῆς φίλης των ἀπὸ τὰ εὐωδέστερα τῶν ἀνθέων, καὶ οὗτος ἠθέλησε νὰ πλάσῃ τὴν ἡρώϊδα του ἀπὸ τὰ φλογερότερα στοιχεῖα τῆς φύσεως. Τὴν ἐλευθερίαν τῆς δημιουργίας του δὲν ἐδέσμευσαν σαφεῖς μαρτυραὶ τῆς ἱστορίας, καὶ ἡ Φαῦστα, ἡρώϊς σκοτεινοῦ θρύλου, ἦτο καὶ ἐκ τούτου προσφορωτέρα πάσης ἄλλης, ἵνα καταστῇ ποιητικὴ πρωταγωνίστρια· γνωρίζομεν ἄλλως ὅτι ἡ παράδοσις εἶνε ποιητικώτερα τῆς ἱστορίας. Ἐνώπιόν της ὠχρῶσι καὶ ὡς δειλὰ κατανεύουσι πάντα τὰ ἄλλα πρόσωπα τῆς τραγωδίας, καὶ αὐτὴ ἡ Μερόπη, τύπος ἀγνότερος καὶ ὑψηλότερος, (πολλοὶ εὐρίσκουν τὴν Μερόπην καὶ ὡς ἔργον τελειότερον πεπλεγμένον) ἂν πλήττη βαθύτερον τὸ ἠθικὸν συναίσθημα, ἀλλὰ δὲν σπαράττει τὴν καρδίαν ὡς ἡ νεωτέρα της ἀντίζηλος. Τὴν Φαῦσταν τὴν οἰκτείρομεν, τὴν τρέμομεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγαπῶμεν, καὶ ἐπὶ τέλους τὴν φθονοῦμεν· ἡ πτώσις της μετέχει τοῦ θριάμβου.

Ὀλιγώτερον ποιητικῶς, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἀκρίβειαν τὴν ὁποῖαν ἐπέβαλλεν εἰς τὸν ἱστορικὸν ποιητὴν ἡ πολλὰ περὶ αὐτοῦ λαλοῦσα ἱστορία, περιεργότερον κατ' ἐπιφάνειαν, ἀλλὰ κατὰ οὐσίαν ἀνθρωπινώτερον ἀναπαρίσταται ὁ Κωνσταντῖνος. Ἄν ἡ Φαῦστα εἶνε ἡ μεγάλη ἐρωτόβλητος τῶν κλασικῶν τραγωδιῶν, καὶ ὁ Κρίσπος εὐθύφρων μέχρι τοῦ ὑπερφυοῦς, καὶ ἡ Εὐτροπία παθητικὴ καὶ ἑτεροκίνητος μήτηρ, καὶ ἡ Ἐλένη σύμβολον μᾶλλον ἢ πρόσωπον, καὶ ὁ Ἀβλάβιος διπλωμάτης αὐλικός, καὶ ὁ Οὐάλλης ἀγαθὸς θερμοκέφαλος, ὁ Κωνσταντῖνος εἶνε ὁ Ρωμαῖος μονάρχης, ὁ πλήρης ἀνεξηγήτων διακυμάνσεων καὶ ζοφερῶν ἀντιθέσεων. Εἶνε ὠπλισμένος, ὡς λέγει περὶ αὐτοῦ ἡ Εὐτροπία, πᾶσαν κακίαν καὶ πᾶσαν ἀρετὴν· εἶνε στρατηγὸς καὶ δῆμιος· ἐγύμνωσεν ὀλόκληρον τὸν κόσμον διὰ νὰ ἐνδύσῃ ἑαυτόν. Ὀρκίζεται εἰς τὸν Ἰησοῦν καὶ εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Ζηλεύει τὸν Κρίσπον, διότι τὸν ἀγαπᾷ ὁ λαός, καὶ ὑποστηρίζει τὰς υἰοκτόνους προθέσεις του διὰ ρητῶν τοῦ Εὐαγγελίου: Ἐὰν σὲ σκανδαλίζῃ ὁ ὀφθαλμός σου, ἐκβάλε τον! Σφίγγα τὸν ἀποκαλεῖ ὁ Ἀβλάβιος καὶ Μολῶν ἡ Φαῦστα. Ἄσπλαγγος, ὄχι ἐκ φύσεως, ἀλλὰ διότι τὸ σκληρὸν θηρίον, ἡ Μοναρχία, τοῦ ἐπιβάλλει τὴν σκληρότητα. Εἰς θάνατον καταδικάζει τὸν υἱὸν του

ἀνεξετάστως, χωρὶς νὰ τὸν ἀκούσῃ, χαίρων ἴσως ἐνδομύχως διότι τοῦ παρουσιάσθη χρυσὴ εὐκαιρία νὰ κορέσῃ τὸν φθόνον του· καὶ μετ' οὐ πολὺ θρηνεῖ τὸν ἀδικὸν φόνον, ὡς ὁ φιλοστοργώτατος τῶν πατέρων. Ἀρνεῖται νὰ δώσῃ μονομάχους εἰς τὸν λαὸν διὰ τοὺς κίρκους, «Φθάνει ὅσον ἔχυσα οἰκτεῖον αἷμα!», κραυγάζει μετ' ἀποστροφῆς. καὶ μετ' ὀλίγον ἐπισφραγίζει τὴν ἀπόφασίν του διὰ τοῦ θανάτου τῆς συζύγου του. Τὸν ἐπνίξε, λέγει, τὸ αἷμα τοῦ υἱοῦ του, καὶ ὡς διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ πνιγμοῦ, πνίγει τὴν Φαῦσταν. Ζητεῖ παρὰ τοῦ Ἀσκληπιοῦ τὴν λήθην, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀνυψῶν ὡς ἐνθους τὸν Σταυρόν, ὀρκίζεται νὰ ἐκτελέσῃ τῆς μητρὸς τὸ θέλημα, νὰ γίνῃ ἀληθινὸς Χριστιανός, καὶ ἐνῶ κατηύγασε σύμπαντα τὸν κόσμον διὰ τῆς οὐρανίας πίστεως, νὰ μὴ μένη αὐτὸς μόνος τυφλὸς πρὸς τὸ ἀνέσπερον φῶς της. Καὶ ὅμως δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἀναστείλῃ τὴν καταδίκην τῆς Φαῦστας, καὶ ἀπομένει ἀκίνητος καὶ ἀναυδὸς εἰς τὰς ἰκεσίας τῶν γυναικῶν, ὀργίζεται δὲ ἔπειτα ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ οἰκτροῦ θύματος. Ὁ Κωνσταντῖνος οὗτος, ἐπαναλαμβάνομεν, εἶνε ὁ μᾶλλον τῶν ἄλλων πάντων ἀνθρώπος· ὄχι κατὰ τὰς παλαιὰς καὶ ἰδανικὰς περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἰδέας, ἀλλὰ μᾶλλον καθ' ὃν τρόπον ἀπεικονίζει αὐτὸν ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη· ὄχι ὃν αὐτόβουλον, ἐλεύθερον νὰ ἐκλέξῃ, ὡς ὁ Ἡρακλῆς, μεταξὺ Ἀρετῆς καὶ Κακίας, διότι ἄλλος τις δρόμος διάμεσος δὲν ὑπάρχει μεταξὺ τούτων, ἀλλὰ πλάσμα δεσμευόμενον ὑπὸ σκληρῶν νόμων· σύνθετον, περιπλοκόν, δυσεξήγητον· ὁ ἀνθρώπος τοῦ πολλαπλοῦ ἐγῶ· ὁ διαμορφῶν τὴν θρησκείαν του κατ' ἰδίαν εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν, ἀντὶ νὰ διαμορφωνεταὶ συμφώνως πρὸς αὐτήν, ὡς κοινῶς πιστεύεται· ἐκεῖνος ἐπὶ τῆς καρδίας τοῦ ὁποῖου οὐδὲν ἢ ἐλάχιστα δύναται ὁ νοῦς· ἥρωος μᾶλλον νεωτέρου πραγματιστικοῦ μυθιστορήματος ἢ κλασικῆς τραγωδίας. Διὰ τοῦτο καὶ ἀκόμη δὲν κατάρθωσα νὰ ἴδω τι ἀνακόλουθον πρὸς τὸν χαρακτήρα τοῦ Κωνσταντῖνου ἐν τῇ τελευταίᾳ πράξει, ὡς ἤκουσα φρονούντας ἄλλους. Ὅχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἀπεριφρόστως ὁμολογῶ ὅτι εἰς τὴν πράξιν ταύτην, τὴν κατακρινομένην κοινῶς ὡς ψυχρὰν καὶ παρελκοντοσάν, ἀρέσκουμαι ἰδιαζόντως, καὶ εὐρίσκω αὐτὴν πολὺ εὐλογον, καὶ σχεδὸν ἀναγκαίαν. Δὲν θέλω νὰ ἀρνηθῶ ὅτι ὑπὸ καθαρῶς δραματικὴν ἔποψιν ὑπολείπεται τῶν προηγουμένων, καὶ ὅτι τὸν τραγικὸν φόνον καὶ ἔλεον ἀποκορυφοῖ σχεδὸν ἡ τετάρτη πράξις. Ἄλλ' ἂν κατὰ τὸ πάθος εἶνε κατωτέρα ἢ πέμπτη πράξις, ὑπερέχει τῶν ἄλλων κατὰ τὴν ἰδέαν. Ἐν τῇ λαμπρᾷ εἰσαγωγῇ τοῦ Βερναρδάκη εἰς τὸν Εὐριπίδην καὶ τὰς Φοινίσσας τοῦ ἀναγινώσκω τὰ ἐξῆς: «Ὁ Εὐριπίδης δὲν προδιέγραφε νηφαλίως, ἀλλ' ἐποίησε ἐκβεβαχυμένους ὄχι ἐκ τῆς τοῦ μύθου οἰκονομίας, ἥτις διὰ τὸν Σοφοκλέα ἦτο ὁ κύριος σκοπός, ἀλλ' ἐκ τῆς ἠθικῆς ἰδέας, ἣν ἐζητεῖ νὰ ἐμφυσησῇ εἰς τὸν δι' αὐτὸν ἄγονον καὶ ἄσκητον μύθον τῆς παραδόσεως ἢ φιλόσοφος αὐτοῦ διάνοια, καὶ τοῦτο ἦτο δι' αὐτὸν τὸ πᾶν.» Ὁ Βερναρδάκης εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν θαυμαστής τοῦ Εὐριπίδου, ὡς εἶνε καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους διάθερμος ἐκτιμητής, ὡς εἶνε καὶ

τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ καλοῦ ἄκρος καὶ σχεδὸν φανατικός θιασώτης. Ὁ τι δὲ περὶ πολλοῦ ποιεῖται ὁ διδάσκαλος, πῶς δύναται νὰ τὸ καταφρονῇ ὁ μαθητής; Τὴν Φαῦσταν του διεμόρφωσεν εὐριπιδεῖως, ἔχων ὑπὸ ὄψιν ὅτι τὸ κύριον στοιχεῖον τῆς τραγωδίας εἶνε τὸ πάθος· ἀλλὰ δὲν ἤρμοζε διὰ τοῦτο νὰ παρίδῃ τὴν ιδέαν, ἔστω καὶ ἐπὶ μικρᾷ βλάβῃ τῆς οἰκονομίας τοῦ μύθου. Πιθανὸν νὰ τὰ ἐξήντηλῃσεν ὅλα τὰ σπύργα τοῦ τραγικοῦ, εἰς τὴν τετάρτην πράξιν. Ἄλλ' ἀκριβῶς διὰ τοῦτο δὲν ἔπρεπε νὰ μᾶς ἀφήσῃ ἀκυβερνήτους μέσα εἰς τὸ τρικυμιώδες πέλαγος τῶν παθῶν· ἔπρεπε νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς κάποιον λιμένα, νὰ προσελκύσῃ τὰ νοερά ἡμῶν βλέμματα εἰς ἓνα φάρον, εἰς ἓν ἄστρον· ἔπρεπε νὰ φέρῃ τὴν *κάθαρσιν*. Δὲν φροντίζω τόσον διὰ τὴν κάθαρσιν τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορος· σκέπτομαι καλὰ καλὰ ὅτι οὔτε ἡ Ἁγία Ἐλένη μὲ τὸν Τίμιον Σταυρόν, οὔτε τὰ περὶ τῆς μεταθέσεως τοῦ θρόνου σχέδιά του, οὔτε ὅλος ὁ Ἰορδάνης, καθὼς καὶ ἐκεῖνος λέγει, φθάνει διὰ νὰ ξεπλύνουν τὴν ἁμαρτίαν του· ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν τὸν εὐρίσκω ὀλιγώτερον συνεπῆ πρὸς ἑαυτόν, ὀλιγώτερον ἀληθινόν, ὀλιγώτερον ἥρωα τραγωδίας· τὴν τραγωδίαν δὲν τὴν ἐκτιμῶ καὶ δὲν τὴν ἀγαπῶ τόσον ὡς εἶδος ποιήσεως τὸ ὁποῖον ἐνθυμίζει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον τὰ κλασικὰ πρότυπα ἢ διὰ τοῦ ὁποίου ἐφαρμύζονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον οἱ κανόνες τοῦ Ἀριστοτέλους· ὑπὸ τὴν ἐσοψίν ταύτην δυνατὸν καὶ νὰ μὲ ἀφίην ψυχρόν, ἐμὲ ὅστις οὔτε ἀρχαῖος εἶμαι, οὔτε αἰσθάνομαι τοὺς κανόνες, ἀλλ' αἰσθάνομαι μόνον τὴν ζῶν τὴν ἀκανόνιστον. Τὴν τραγωδίαν τὴν ἐννοῶ, καθὼς τὴν βλέπει καὶ καθὼς τὴν ὀρίζει ὁ Σοπεργάουερ, κορυφὴν τῆς ποιήσεως, καθόσον εἶνε ἡ πιστὴ διερμηνεύτρια τῆς ἀνθρωπίνης ὀδύνης. Οὐδὲ πρὸς στιγμὴν ἀμφέβαλα περὶ τῆς καθαρότητος τῆς Φαῦστας· εὐθύς ἐξ ἀρχῆς δὲν τὴν εὐρίσκω ἕνοχον, ἀλλὰ θῆμα τῆς Μοίρας, σφάγιον ἐξιλαστήριον ἁμαρτιῶν αἰῶνων, τῆς ὁποίας τὸ μόνον ἐγκλημα εἶνε ὅτι ἦλθεν εἰς τὴν ζῶν· ὁ θάνατός της δὲν τὴν ἐξαγνίζει, διότι ἀνέκαθεν ἀγνήν τὴν ἀντελήφθη. Ἄλλ' ὅμως ἄνθρωπος εἶμαι· καὶ ζητῶ ἀπὸ τὴν ποιήσιν, τὴν ὑψηλοτάτην καὶ εὐγενεστάτην τέχνην, νὰ ἐξεγείρῃ ἐντός μου καὶ πᾶν ὅ, τι εὐγενεστάτον καὶ ὑψηλότατον λαμβάνει ἐντός μου· δὲν ἀρκεῖ νὰ μοῦ κινήσῃ τὰ δάκρυα, θέλω νὰ μοῦ κρατύνη καὶ τὸ φρόνημα. Ὑπερέραν τῶν συγκινήσεων τῆς καρδίας κρίνω τὴν ἀνύψωσιν τοῦ πνεύματος, διότι πολλάκις τὰ ἐκλεκτότατα αἰσθήματα εἶνε αἱ μεταμορφώσεις τῶν φωτεινοτάτων ιδεῶν. Καὶ εἶνε φωτεινοτάτη ἡ ιδέα τὴν ὁποῖαν ἐν τῇ πέμπτῃ πράξει ρίπτει ὁ ποιητής τόσον ἐπιφυλακτικῶς, ἀλλὰ καὶ τόσον σημαντικῶς διὰ στόματος τῆς Ἐλένης πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον. Ἡ ιδέα τοῦ Βυζαντινοῦ ἢ Μεγάλῃς Ἰδέας: «Ἄφες, τέκνον, τὴν Ρώμην τὴν ἁμαρτωλήν, καὶ φέρε τὸν πόδα σου ἐκεῖ ὅπου πρῶτον σ' ἐχαίρετίσεν ὁ ἥλιος, εἰς τὴν Ἀνατολήν»· ἐκεῖθεν τὸ φῶς τῶν ὀμμάτων καὶ τῶν ψυχῶν· ἐκεῖ τὰ στοιχεῖα τοῦ κράτους σου συνέρχονται εἰς ἓν ἀπαράμιλλον κέντρον, τὸ *θεσπέσιον Βυζάντιον*. Στῆσον τὸν θρόνον σου εἰς τὴν ἀνθόπνευστον Ἐπτάλοφον, εἰς τὴν Ἑλληνίδα Νέαν

Ρώμην σὺ ὁ μητρόθεν Ἑλλην, καὶ ὕψωσε τὸν Σταυρόν ὑπεράνω τοῦ θρόνου σου!»· ὁ ποιητής δὲν ἐκφράζει τὴν ιδέαν ταύτην διὰ πατριωτικῶν μεγαλαυχιῶν, εἰς ἃς ἦτο λίαν εὐκολόν νὰ ἐξολισθήσῃ ἄλλοις· μᾶς τὴν ἐμφυσᾷ καὶ μᾶς τὴν ὑποβάλλει ὅσον ἀρκεῖ διὰ νὰ κεντρισθῇ ἡ φαντασία καὶ νὰ συγκινηθῇ ἐξ ἄλλης, ἀνωτέρας ἀπόψεως, ἡ καρδιά· καὶ ἐπειδὴ εἴμεθα ἄνθρωποι κατ' ἐξοχὴν τότε, ἐνθυμούμεθα ὅτι εἴμεθα καὶ Ἑλληνες, βλέπομεν ὅτι τὰ μεγάλα ἐθνικὰ ἰδεώδη καὶ ὅταν δὲν λαμπρύνῃ τὸ φῶς τῶν τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν οὐδαμοῦ ἀλλαγῶν περισώζονται ἢ μόνον ἐν τῷ κόσμῳ τῆς ποιήσεως, ὡς εἰς ἀπαράβιαστον ἄστυλον. Καὶ συγκινούμεθα καὶ τότε καὶ ἐπιπροσέχον, καὶ μᾶς φθάνει αὐτὸ διὰ νὰ θεωρήσωμεν τὴν τελευταίαν πράξιν ὡς τὸ στεφάνωμα τοῦ ὅλου.

Ὁ γῶρος τῆς «Ἐστίας» δὲν ἐπιτρέπει ἐκτενεστέρας διατριβὰς. Περιοριζόμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ἐν τῷ συνόλῳ τὸ ἔργον τοῦ Βερναρδάκη ἀπεδέχθημεν μετὰ σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης ὡς καλλιτέχνημα ἀρενωπὸν, γενναῖον, πλούσιον καὶ ἐξοχόν, φέρον πολυλαχοῦ τὴν σφραγίδα τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ ὑψηλοῦ, φωτεινὸν μετέωρον ἐν τῇ δραματικῇ παραγωγῇ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, δρᾶμα συγκινοῦν, ἀλλὰ καὶ ἐξαίρον, ἀποδεικνύον τὴν ἀλήθειαν, τὴν ὁποῖαν διετύπωσεν ὁ Ἐγελος, ὅτι ἡ ποίησις δὲν εἶνε τῶν νεανικῶν ἐτῶν παράφορος διάχυσις, ἀλλὰ τῆς ὀρίμου ἡλικίας εὐχυμὸς καρπός. Εἰς δύο γενικωτάτας κατηγορίας δυνάμεθα νὰ διαίρεσωμεν τὰ ἔργα τῆς τέχνης· εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα κατασκευάζονται πειθαρχικώτερον, οὕτως εἰπεῖν, διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν κανόνων τῶν κλασικῶν προτύπων, καὶ εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πλάττονται ἐλευθερώτερον διὰ νέων συνδυασμῶν καὶ πολλάκις ἐναντίον παντὸς προϋπάρχοντος κανόνος. Συμφώνως πρὸς τὰς ἐποχάς, τὰς διαθέσεις, τὰς ἀνάγκας, τὰς πεποιθήσεις, τὰς ἰδιοσυγκρασίας ὑπάρχουσι πνεύματα προτιμῶντα τῶν τοῦ πρώτου εἶδους τὰ τοῦ δευτέρου, καὶ τὰν ἀπαλιν· ἢ πνεύματα καταφρονούντα ταῦτα καὶ ἐνθουσιῶντα μόνον δι' ἐκεῖνα, καὶ ἀντιθέτως· ἢ πνεύματα διακυμαινόμενα μεταξὺ τούτων καὶ ἐκεῖνων, ἐκλεκτικώτερα, ἀσταθέστερα, ἀλλὰ φιλοσοφικώτερα, τιμῶντα τὴν χιλιόμορφον ποιήσιν ὑφ' ὁποιοῦνδήποτε πρόσωπον ἢ προσωπεῖον καὶ ἂν αὕτη κρύπτεται. Ἡ «Φαῦστα» ἀνήκει εἰς τῆς πρώτης κατηγορίας τὰ καλλιτεχνήματα· εἶνε ἡ ἐμπνευσμένη συγκεκριλαίωσις ἔργου, βασιζομένου ἐπὶ τῶν κλασικῶν προτύπων καὶ τῶν διδαγμάτων τοῦ παρελθόντος. Τοῦ παρελθόντος ὅμως, τὸ ὁποῖον εἶνε ἀκόμη νέον δι' ἡμᾶς, καὶ ὅχι μόνον δὲν ἐξήντηλῃσε τοὺς θησαυροὺς του, ἀλλ' οὐδὲ παρέσχεν ἀκόμη ἐπαρκῆ δείγματα αὐτῶν. Ἡ «Φαῦστα» πρὸς τοὺς ἄλλοις εἶνε τὸ ἔργον τὸ προδίδον, πλὴν τοῦ δεξιοῦ δραματογράφου, τὸν ἱστοριομαθῆ, ὅστις ἀπροσκόπως ἀναγινώσκει εἰς τὰς δέλτους τῶν παρωχημένων χρόνων, ἀνέτως κινεῖται ἐντός τῶν λαθυρίθων του, καὶ εἶνε ὅχι ἐπιπόλαιος κάτοχος τῆς ἐποχῆς τὴν ὁποῖαν ἀναπαριστᾷ· διὰ τοῦτο καὶ τὸ δρᾶμά του εἶνε μεστὸν ἱστορικῶν ὑπαινιγμῶν καὶ ἐνθυμημάτων· καὶ πλὴν τοῦ ἱστοριομαθοῦς καὶ τὸν ἑλληνομαθῆ, τὸν ἐγκύψαντα εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ποιητῶν, ἐκ τούτου δὲ καὶ

μεταχειριζόμενον γλώσσαν, ἥτις εἶνε ἐν ταύτῃ ἡ δύναμις καὶ ἡ ἀδυναμία του.

Ὁ Βερναρδάκης εἶνε ἀριστοτέχνης τῆς καθαρειούσης ἀμφιβάλλομεν ἂν δύναται νὰ γραφῆ ἀρχαϊκῆ γλώσσα μᾶλλον ἀπηλλαγμένη ἀρχαϊκῶν ὀνομάτων ἀσυνήθων (πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων) ἐν τῷ γραπτῷ λόγῳ ὡς ἡ τῆς Φαῦστας, καὶ μᾶλλον ἐγκρατῆς καὶ σύμμετρος καὶ σαφῆς, παρὰ τὸ σχινοτενές τῶν περιόδων τῆς, καὶ ὅλως ἀπηλλαγμένη φραγισμῶν ὡς αὐτή. Ὡστε τὸ τυχὸν μειονέκτημα αὐτῆς δὲν προέρχεται ἀπὸ σφάλμα τοῦ ποιητοῦ, ἀλλ' ἐγκριεται εἰς αὐτὸν τὸν χαρακτῆρα τῆς γλώσσης. Τὸ κακὸν εἶνε ῥιζικόν. Ποῖον δὲ εἶνε τὸ μειονέκτημα τοῦτο; Ἡ ἔλλειψις ἐπαρκoῦς στοιχείου ζωῆς ἡ τραυματίζουσα ἀντίθεσις μεταξύ τῶν γραφικώτατα κινουμένων ψυχῶν τῶν ἥρώων καὶ τῶν μορφῶν αὐτῶν, αἰτινες πλαστικῶς καὶ ἐπὶ λευκοῦ ἀχρωματίστου μαρμάρου καθηλωμένοι, ἀκίνητοῦσιν. Ἀκριβῶς ἂν λείπη χάρισμα τι ἐκ τῆς ὠραίας ταύτης γλώσσης, τοῦτο εἶνε τὸ οἰκτεῖον, ἡ ἀρετὴ τῆς γλώσσης τοῦ Εὐριπίδου· τὸ δημοτικὸν δηλονότι στοιχεῖον, διὰ τοῦ ὁποῖου, καθὼς λέγει αὐτὸς ὁ Βερναρδάκης, «οἱ ἥρωες γίνονται ἀνθρωπινώτεροι, ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ συγκινοῦσι πλειότερον, διὰ τοῦτο καὶ κινουσιν ἰσχυρῶς τὸν ἔλεον καὶ τὸν φόβον τοῦ ἀκροατοῦ, ὅπερ οἱ τυπικοὶ ἥρωες τοῦ Σοφοκλέους δὲν κατορθοῦσι διὰ τῆς ψυχρᾶς τῶν γλώσσης». Δὲν θέλω νὰ εἶπω ὅτι ἡ καθαρειούσα εἶνε ξένη γλώσσα, ἀλλὰ δὲν ἐγένεν (οὔτε θὰ γίνη) τόσον ἰδική μας, ὡς ἡ ἀπλῆ ἡ ἐθνικὴ μας γλώσσα. Ἡ συγκίνησις δὲ τὴν ὁποῖαν γενικῶς ἐξήγειρεν ἡ Φαῦστα, καλὸν θὰ ἦτο νὰ παρατηρήσῃ τις ὅτι δὲν προήλθε τόσον ἐκ τοῦ ὅτι ἡ γλώσσά τῆς εἶνε εὐκόλος καὶ ἐξ ὀλοκλήρου προσιτὴ εἰς τὸ κοινόν, οὐδ' ἐκ τοῦ ὅτι αὕτη κατ' εὐθείαν ἀπευθύνεται εἰς τὴν καρδίαν, ὡς πᾶσα ποιητικὴ γλώσσα, ὅσον ἐκ τῆς λαμπρότητος τῆς παραστάσεως, τῆς ζωῆς καὶ τῆς τέχνης τῆς ὑποκρίσεως, καὶ πρὸ παντὸς τῆς μαντικῆς δυνάμεως τῆς ἐδρευούσης ἐντὸς τῆς καρδίας τοῦ λαοῦ, ὅστις ἐνίστοε, καὶ ὅταν δὲν τὸ ἀντιλαμβάνεται σαφῶς, τὸ μυρίζεται τὸ ὠραῖον· μία λέξις μᾶς φθάνει, ἐν ἐπιφώνημα, μία κραυγὴ, μία κίνησις, εἰς λυγμὸς, καὶ κατανυσσόμεθα μέχρι δακρῶν· ἀνάλογος εἶνε ἡ ψυχικὴ κατάστασις τῶν εὐσεβῶν εἰς τοὺς ναοὺς τὴν ἐσπέραν τῆς Μεγάλης Πέμπτῆς· δὲν περιμένουν, διὰ νὰ συγκινηθοῦν, νὰ τοὺς ἐξηγηθῆ τὸ κείμενον τοῦ Εὐαγγελίου.

Ὅπως δὴ ποτε τὸ ἔργον τοῦ Βερναρδάκη, τοιαύτης ὑποδοχῆς ἀξιώθην, ἐπῆλθεν ὡς ἀπροσδόκητον ὄπλον εἰς τὰς τάξεις τῆς καθαρειούσης ποιήσεως· θὰ ἠδύνατο δὲ καὶ νὰ λύσῃ ἐπὶ τέλους τὸ ζήτημα, ὡς ἰσχυρίσθη ἐν τῷ δικαίῳ τῆς ἐνθουσιασμῷ ἡ ἀγαπητῆ μου «Ἐφημερίς», ἂν ἐδίδοτο ἀφορμὴ νὰ κρίνωμεν τὴν δύναμιν τῆς καθαρειούσης εἰς τὴν δραματικὴν ποιήσιν, ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς δραματικὰ ἔργα ἀναλόγου ἐπιβολῆς γεγραμμένα εἰς τὴν δημοτικὴν. Μόνον ἐκ τοῦ παραλληλισμοῦ τῶν καθαρειόντων ἔργων πρὸς τὰ δημοτικὰ ἐν τῇ ἐπικολυρικῇ ποιήσει ἐμορφώσαμεν γνώμην περὶ τῆς ὑπεροχῆς τῶν δευτέρων· ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς τὸ θέατρον, ἐπὶ τοῦ παρόντος,

τοιοῦτος παραλληλισμὸς ἀδύνατον νὰ γίνη, δύσκολον ἐκ τούτου νὰ διαμορφωθῆ θετικὴ τις γνώμη περὶ τοῦ ζητήματος. Ἄλλ' ἡ ἐπιτυχία τῆς «Φαῦστας», δὲν πρέπει νὰ τρομάξῃ τοὺς θιασώτας τῆς ἀπλοεπειάς, ἀλλὰ νὰ τοὺς κεντρίσῃ πρὸς ἐργασίαν. Ἄς εὐχηθῶσιν οὗτοι νὰ ἀποκτήσῃ τὸ θέατρον ἕνα ἄλλον Βερναρδάκην, ὅστις δὲν θὰ περιορισθῆ, ὡς ὁ πρῶτος, νὰ εἶνε κατὰ θεωρίαν μόνον ἄκρος καὶ φαινεύτατος ἐκτιμητῆς τῆς δημοτικῆς γλώσσης, ἀλλὰ τὴν ἐκτίμησίν του, συνεπέστερον, θὰ συνεχίσῃ καὶ ἐν τῇ πράξει, εἰς ἔργα δημιουργικὰ. Τότε ἂς ἀνοιχθῶσιν αἱ δέλτοι καὶ ἕκαστος ἂς κριθῆ κατὰ τὰς πράξεις του.

Ὀλίγα ἔπρεπε νὰ εἶπω καὶ διὰ τὴν παράστασιν· δυστυχῶς δὲν δύναμαι οὔτε ὀλίγα νὰ εἶπω· ὅθεν περιορίζομαι· νὰ σημειώσω ξηρότατα, ὅτι ἐκ τῆς ὅλης διδασκαλίας τοῦ ἔργου ὑπὸ τῶν δύο θιάσων ἐκ τριῶν μόνον ἠθοποιῶν ἀπεκόμισα ἀξίας μνείας ἐντυπώσεις. Ἐκ τοῦ κ. Ταβουλάρη, τὸν ὁποῖον εὐρίσκω παραστατικώτατον Κωνσταντῖνον, τῆς δεσποινίδος Βερῶνη, τὴν ὁποῖαν εὐρίσκω ἀξίαν ἐκτιμήσεως Φαῦσταν, καὶ τῆς Εὐαγγελίας Παρασκευοπούλου, «Ἡοῦς, ἀλλὰ ἀγρίας, βαρβάρου Ἡοῦς», τὴν ὁποῖαν θαυμάζω.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΤΟ ΣΟΥΝΙΟΝ ΚΑΙ ΟΙ ΚΥΝΗΓΟΙ

Ἀπὸ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς τὸ ὀρτύκιον ἢ ὀρτυξ τοῦ γένους τῶν περδικῶν, τῆς τάξεως τῶν ἀλεκτοριδοειδῶν, (*Perdrix coturnix*) τὸ χάριεν ἀποδημητικὸν πτηνόν, μὲ τὴν ὠραίαν μικροτάτην κεφαλὴν καὶ τοὺς διαρκῶς πάλλοντας γλυκεῖς ὀφθαλμοὺς, ἦτο ἀντικείμενον δεινῆς καταδιώξεως.

Ἄν τότε τὰ εἴκυσον τὴν νύκτα διὰ πυρῶν καὶ τὰ συνελάμβανον διὰ τῶν δικτύων, μέθοδος, ἣν ἐφαρμοζοῦν ἀκόμη καὶ σήμερον ἐν Μάνη με μικρὰς παραλλαγὰς ἀπὸ τῆς συταγῆς τοῦ κυνηγετικοῦ τοῦ Ξενοφῶντος, σήμερον ὁ δαίμων τοῦ ὀλέθρου ἐνσκήπτει κατ' αὐτῶν δι' ἐκπυροσκορήσεως κεντροφλεγῶν ὄπλων τῶν 16 καὶ 12, καὶ μόνη ἐλησημονήθη εὐτυχῶς ἡ ὀρτυγοκοπία τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων, παίγιον δηλαδὴ διὰ τοῦ ὁποῖου οἱ ἀργοὶ τῶν Ἀθηνῶν διεσκέδαζον κτυπῶντες μακρόθεν ἐπιδεδξίως τῶν ταλαιπῶρων πτηνῶν τὰς κεφαλὰς, ἢ ἀσκοῦντες αὐτὰ εἰς μονομαχίας, περὶ τῆς ἐκβάσεως τῶν ὁποῖων ἔθετον ἐμμανῆ στοιχίματα, ἐξ οὗ καὶ αἱ λέξεις ὀρτυγομανῆς καὶ ὀρτυγομανία, ὅπως καὶ τὰ ξανθὰ τῆς Ἀλθιόνος τέκνα μὲ τὴν ἀλεκτρονομαχίαν.

Ἄλλ' ἂς ἀφήσωμεν τὰς παλαιὰς ἱστορίας, καὶ ἂς ἀσχοληθῶμεν μὲ τὸ παρόν.

Μόλις προσεγγίσῃ ὁ Σεπτέμβριος, ἡ νοτιά ἄκρα τῆς Ἀττικῆς ἀπὸ Σουνίου μέχρι Λεγρενῶν γίνεταί τὸ ἐντευκτήριον ὄλων τῶν ἐν Ἀθήναις Νεμερῶδ, οἵτινες μεταβαίνουν ἐκεῖ, ὅπως ἐκ προμελέτης καὶ ἐσκεμμένως ἐξολοθρεύσουσιν τρυγῶνας καὶ ὀρτύκια, πρᾶξις, ἥτις διὰ πολλοὺς φθάνει μόνον μέχρι τοῦ σταδίου τῆς ἀποπειρας.

Ἡ αὕτη ψυχράθεια, ἥτις κατέχει καὶ ἐμὲ ἀπὸ